

Advies over de leefgebiedenkaarten van Natura 2000-soorten

Adviesnummer:	<u>INBO.A.3415</u>
Datum advisering:	29 maart 2016
Auteurs:	Dirk Maes, Koen Devos, Anny Anselin, Eric Stienen, David Buysse, Ine Pauwels & Thierry Onkelinx
Contact:	Lieve Vriens (lieve.vriens@inbo.be)
Kenmerk aanvraag:	ANB-INBO-BEL-2016-10
Geadresseerden:	Agentschap voor Natuur en Bos T.a.v. Maurits Vandegehuchte Koning Albert II-laan 20 bus 8 1000 Brussel maurits.vandegehuchte@lne.vlaanderen.be
Cc:	Agentschap voor Natuur en Bos Joris Janssens (joris.janssens@lne.vlaanderen.be)

Aanleiding

Via een online-instrument <https://www.milieuinfo.be/voortoets/> kunnen initiatiefnemers inschatten wat de mogelijke implicaties zijn van een geplande vergunningsplichtige activiteit op Speciale Beschermingszones en/of op leefgebieden van Natura 2000-soorten. Dit instrument voortoets geeft aan of verder onderzoek aangewezen is en er een passende beoordeling vereist is. In het kader van de voortoets werden in 2015 voor een aantal Europees te beschermen soorten potentiële leefgebieden afgebakend door het INBO. Voor vissen, vleermuizen en voor enkele broed- en overwinterende vogels werden geen potentiële leefgebieden afgebakend.

Vraag

Gezien het belang van potentiële leefgebieden in het kader van de voortoets, gaat dit advies dieper in op:

1. de reden waarom voor een bepaalde soort of soortengroep de methodiek niet toegepast kon worden,
2. indien de reden een kennisleemte is, welke de nodige data of het nodige onderzoek zijn om een potentieel leefgebied te kunnen afbakenen.

Toelichting

---

1 Inleiding

In 2015 werden potentiële leefgebiedenkaarten gemaakt voor 81 van de 113 Europese en Vlaamse prioritaire soorten (Maes et al. 2015). Door gebruik te maken van soortspecifieke ecologische kennis en de kaartlagen die deze kennis vertalen in mechanistische modellen, zijn potentiële leefgebiedenkaarten gemaakt met een resolutie van 20 x 20 m². Voor 32 soorten was het, om verschillende redenen niet mogelijk om dergelijke kaarten te maken. De soorten en de redenen waarom het onmogelijk was, worden in dit advies opgesomd. Daarna wordt aangegeven voor welke soorten het in de toekomst wel mogelijk lijkt om potentiële leefgebiedenkaarten te maken en wat daar voor nodig is.

2 Soorten(groepen) waarvoor geen leefgebiedenkaart gemaakt werd

2.1 Broedvogels

Voor twee soorten werden geen leefgebiedenkaarten gemaakt: slechtvalk (*Falco peregrinus*) en kleine mantelmeeuw (*Larus fuscus*).

De slechtvalk broedt vaak in door de mens voorziene nestkasten en/of op hoge gebouwen in steden (koeltorens, kerken). Momenteel zijn er geen kaartlagen beschikbaar om deze (potentiële) nestplaatsen aan te duiden. Bovendien is het foerageergebied van de slechtvalk groot en zeer divers waardoor een zeer ruim en weinig onderscheidend leefgebied afgebakend zou worden.

De kleine mantelmeeuw is bijzonder mobiel en is weinig kritisch wat foerageergebieden betreft. Net als bij de slechtvalk zou dit leiden tot het afbakenen van een zeer ruim en weinig specifiek leefgebied.

2.2 Overwinterende vogels

Voor drie soorten was het niet mogelijk om leefgebiedenkaarten af te bakenen:

1. blauwe kiekendief (*Circus cyaneus*)
2. kokmeeuw (*Larus ridibundus*)
3. stormmeeuw (*Larus canus*).

Deze drie soorten zijn bijzonder mobiel en weinig kritisch wat foerageergebieden betreft. Hierdoor zouden er zeer ruime leefgebieden afgebakend worden.

2.3 Vissen

Bij de vissen was het voor negen soorten niet mogelijk om leefgebiedenkaarten af te bakenen:

1. atlantische zalm (*Salmo salar*)
2. beekdonderpad (*Cottus rhenanus*)
3. beekprik (*Lampetra planeri*)
4. bittervoorn (*Rhodeus sericeus*)
5. fint (*Alosa fallax*)
6. grote modderkruiper (*Misgurnus fossilis*)
7. kleine modderkruiper (*Cobitis taenia*)
8. rivierdonderpad (*Cottus perifretum*)
9. rivierprik (*Lampetra fluviatilis*).

Vissen stellen bijzondere eisen aan waterlopen of aan stilstaande wateren. Met behulp van de Biologische Waarderingskaart kunnen de stilstaande wateren geselecteerd worden (Vriens et al. 2011). Wat waterlopen betreft zijn alle bestaande gegevens samengebracht in een databank, en van een aantal waterlopen van 1ste categorie worden bepaalde karakteristieken opgemeten in het meetnet hydromorfologie (zie 3.3). Maar deze informatie is niet gebiedsdekkend. Hierdoor is het momenteel niet mogelijk om voor vissen potentiële leefgebiedenkaarten af te bakenen.

2.4 Vleermuizen

Bij de vleermuizen was het voor geen enkele van de 18 soorten mogelijk om leefgebiedenkaarten af te bakenen:

1. baardvleermuis (*Myotis mystacinus*)
2. bechstein's vleermuis (*Myotis bechsteinii*)
3. bosvleermuis (*Nyctalus leisleri*)
4. brandt's vleermuis (*Myotis brandtii*)
5. franjestaart (*Myotis nattereri*)
6. gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*)
7. gewone grootoorvleermuis (*Plecotus auritus*)
8. grijze grootoorvleermuis (*Plecotus austriacus*)
9. grote hoefijzerneus (*Rhinolophus ferrumequinum*)
10. ingekorven vleermuis (*Myotis emarginatus*)
11. kleine dwergvleermuis (*Pipistrellus pygmaeus*)
12. laatvlieger (*Eptesicus serotinus*)
13. meervleermuis (*Myotis dasycneme*)
14. mopsvleermuis (*Barbastella barbastellus*)
15. rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*)
16. ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*)
17. vale vleermuis (*Myotis myotis*)
18. watervleermuis (*Myotis daubentonii*)

Voor vleermuizen ontbreken er enerzijds voldoende gedetailleerde kaartlagen voor het bepalen van de voortplantings- (bv. holten in bomen, kerkzolders...) en foerageergebieden (bv. kleine landschapselementen) en anderzijds is er onvoldoende kennis over de ecologie en verspreiding van de soorten tijdens de zomermaanden (Maes et al. 2014).

3 Vereiste informatie om voor deze soorten leefgebiedenkaarten te maken

3.1 Broedvogels

Het is weinig zinvol om voor slechtvalk kaartlagen van geschikte broedlocaties te maken (voor slechtvalk toegankelijke hoge gebouwen, kerken, koeltorens...). De geschiktheid wordt immers in belangrijke mate bepaald door het aanbrengen van kunstmatige nestplaatsen. Voor de kleine mantelmeeuw is het foerageergebied zo ruim dat leefgebiedenkaarten geen onderscheidend vermogen brengen.

3.2 Overwinterende vogels

De drie betreffende soorten zijn bijzonder mobiel en weinig kritisch wat foerageergebieden betreft. Ook voor hen brengen leefgebiedenkaarten geen onderscheidend vermogen.

3.3 Vissen

Om voor vissen potentiële leefgebiedenkaarten af te bakenen is een kaartlaag van alle waterlopen in Vlaanderen nodig met informatie over habitatkarakteristieken die het voorkomen van de vissoorten bepalen/beïnvloeden. Relevante karakteristieken zijn o.a.

- diepte,
- stromingsvariatie,
- stroomsnelheid,
- bodemsubstraat,
- stroomkuilenpatroon,
- beddingvegetatie,
- aanwezigheid dood hout,
- meandering (sinuositeit, micromeandering),
- vismigratieknelpunten,
- oeverstructuur,
- oeverprofiel,
- laterale connectiviteit...

Deze relevante karakteristieken, met uitzondering van 'laterale connectiviteit' en stroomsnelheid, worden opgemeten in het meetnet hydromorfologie. Dit meetnet werd opgezet in 2008, conform de vereisten van de Europese Kaderrichtlijn Water. De monitoring omvat het uitvoeren van trajectmatige inventarisaties op waterlopen en wordt uitgevoerd door de Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) – zowel afdelingen Operationeel Waterbeheer als Rapportering Water.

3.3.1 Hydromorfologische inventarisatie van waterlichamen (Bron: www.vmm.be)

De hydromorfologische inventarisatie van waterlichamen gebeurt op basis van steekproeven in de vorm van trajecten. Het aantal trajecten en de lengte van een traject worden bepaald op basis van het type waterloop en de diversiteit ervan. Op de Vlaamse waterlichamen

behorend tot bevaarbare waterlopen en onbevaarbare waterlopen van 1ste categorie werd tussen 2008 en 2014 een eerste steekproef aan trajecten geïnventariseerd. Voor de overige Vlaamse waterlichamen behorend tot 1ste categorie werd in veel gevallen een steekproef, maar in sommige gevallen ook een volledige inventarisatie uitgevoerd. Met het oog op een goed beheer is een goede kennis van de volledige waterloop van belang.

Vanwege de verwachte lage diversiteit binnen een traject bedraagt de standaardlengte van bevaarbare waterlichamen 400 meter. Het aantal trajecten staat in verhouding tot de geschatte diversiteit van het waterlichaam. Bij onbevaarbare waterlichamen zijn er trajecten van zowel 400 als 200 meter, afhankelijk van de grootte van het waterlichaam. Voor de lokale oppervlaktewaterlichamen van eerste orde wordt gestreefd naar een inventarisatie van 6 trajecten van telkens 100 meter.

Op elk traject wordt het gemiddelde dwarsprofiel bepaald, de stromingsvariatie beschouwd en de bedding beoordeeld op mate van natuurlijkheid, bodemsubstraat, vegetatie, stroomkuilenpatroon, sedimentbanken en sliblaag. Het percentage beschaduwing, de aanwezigheid van dood hout en de mate van meandering worden geschat. Van de oevers wordt het profiel bepaald, wat eveneens de steilheid en de versterking inhoudt, en worden de bedijking en de vegetatie bekeken. Eventuele barrières worden genoteerd en het landgebruik van het omliggende land op beide oevers wordt procentueel geschat.

3.3.2 Dataleemtes voor potentiële leefgebiedenkaarten voor vissen

Met een gedetailleerde en gebiedsdekkende waterlopenkartering, zouden voor vissen in theorie potentiële leefgebiedenkaarten kunnen worden gemaakt. Een gebiedsdekkende waterlopenkartering is er dus niet. Zoals hoger vermeld worden standaard enkel trajectmatige en geen gebiedsdekkende inventarisaties uitgevoerd wat een mogelijk knelpunt is voor de opmaak van leefgebiedenkaarten voor vissen.

Tussen 2015 en 2021 wordt op de Vlaamse waterlichamen opnieuw een steekproef van trajecten geïnventariseerd. De lokale waterlichamen worden niet opnieuw geïnventariseerd.

3.4 Vleermuizen

Ook bij de vleermuizen ontbreken er enerzijds kaartlagen of kunnen enkel proxies gebruikt worden (holten in bomen, kleine landschapselementen in het landschap voor het foerageren, enz.) om de leefgebieden van de soorten voldoende nauwkeurig te beschrijven. Anderzijds is er onvoldoende kennis over de verspreiding van de soorten tijdens de zomermaanden en de routes tussen winterslaapplaatsen en zomerkolonies. Om in de toekomst potentiële leefgebiedenkaarten te maken voor vleermuizen moet dus geïnvesteerd worden in onderzoek naar de ecologie (vooral van de zomerbiotopen) en de verspreiding van vleermuizen in Vlaanderen. Recent werd op het INBO hieromtrent verkennend onderzoek opgestart in samenwerking met de Universiteit Antwerpen. Dit onderzoek naar de ecologie van vleermuizen kan bouwstenen aanreiken voor het bepalen van leefgebiedenkenmerken.

Conclusie

Twee broedvogels en drie overwinterende vogels hebben **zeer ruime foerageergebieden** waardoor een potentiële leefgebiedenkaart een zeer groot deel van Vlaanderen zou bestrijken. Voor de vissen ontbreekt een **gebiedsdekkende en voldoende gedetailleerde kaart** met waterloopkenmerken (oeverstructuur, substraat, stroomsnelheid...). Voor vleermuizen, ten slotte, is vooral de **ecologie** van de zomerbiotopen en ook de **verspreiding** van heel wat soorten onvoldoende gekend. Daarnaast ontbreken kaartlagen die essentiële kenmerken zoals boomholtes in beeld brengen.

Voor vissen kunnen met de beschikbaarheid van waterloopkenmerken potentiële leefgebiedenkaarten gemaakt worden.

Referenties

- Maes D., Adriaens D., Van der Meulen M., Poelmans L., Anselin A., Casaer J., De Knijf G., Devos K., Packet J., Speybroeck J., Stienen E.W.M., Stuyck J., Thomaes A., T'Jollyn F., Van Daele T., Van Den Berge K., Van Elegem B., Van Landuyt W., Vermeersch G., Wils C. & Pollet M. 2015. Afbakenen van potentiële leefgebieden voor Europese en Vlaamse prioritaire soorten in het kader van de voortoets: versie 2.0. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.R.2015.10201559. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.
- Maes D., Baert K., Boers K., Casaer J., Crevecoeur L., Criel D., Dekeukeleire D., Gouwy J., Gyselings R., Haelters J., Herman D., Herremans M., Lefebvre, J., Lefevre A., Onkelinx T., Stuyck J., Thomaes A., Van Den Berge K., Vandendriessche B., Verbeylen G. & Vercayie D. 2014. De IUCN Rode Lijst van de zoogdieren in Vlaanderen. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.R.2014.1828211. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.
- Vriens L., Bosch H., De Knijf G., De Saeger S., Oosterlynck P., Guelinckx R., T'jollyn F., Van Hove M. & Paelinckx D. 2011. De Biologische Waarderingskaart. Biotopen en hun verspreiding in Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2011.1. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.